

BLAŽENKA LJUBOVIĆ – DAMIR MARTINOV

**OBNOVA GRADSKE VIJEĆNICE – LOŽE U SENJU
REZULTATI ZAŠTITNIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA NA
LOKACIJI GRADSKE VIJEĆNICE – LOŽE**

Blaženka Ljubović
Gradski muzej Senj
Milana Ogrizovića 5
HR 53270 Senj
gradski.muzej.senj@gs.t-com.hr
Damir Martinov
Lučino Selo 36
HR 23275 Ugljan
arheologija@gmail.com

UDK: 902.3(497.5 Senj)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2013-12-16

U posljednjih nekoliko godina po fazama se provodi sanacija i građevinska rekonstrukcija Gradske vijećnice – lože i osnovne građevine s ciljem obnove i konsolidacije objekta te uklanjanja svih ranijih devastacija i građevinskih intervencija na vanjskom plaštu i unutrašnjosti kako bi se objektu vratio prvotni izgled. Objekt se nalazi unutar zidina srednjovjekovnog Senja i gradskog areala antičke Senie čija se izgradnja, na osnovi povijesnih izvora, datira u 14. stoljeće.

Budući se radi o spomeniku kulture najviše kategorije bilo je potrebno provesti zaštitno-arheološko-sondažna, konzervatorska i geomehaničko-statička istraživanja u cilju izrade odgovarajuće tehničke i projektne dokumentacije.

Predmet ovog rada su zaštitno-arheološko-sondažna istraživanja provedena tijekom listopada, studenog i prosinca 2011. godine na prostoru koji je smješten u prizemlju Lože i u podrumu osnovne građevine u svrhu prikupljanja svih bitnih informacija o kulturnim slojevima i arheološkim nalazima. Istraživanja su dokumentirana sa 36 stratigrafskih jedinica. Ukupna istražena površina podruma iznosi nešto manje od 50 m.² Pokazalo se da je podrum osnovne građevine srednjovjekovne gradske lože izvorno funkcionirao kao prizemlje.

Tijekom istraživanja na predmetnom prostoru su pronađeni ostaci rimskodobne i srednjovjekovne keramike. Nakon uklanjanja podnice podruma osnovne zgrade i slojeva neposredno ispod nje otkriveni su ostaci zida koji se na osnovi tehnike zidanja može

interpretirati kao rimskodobni. Radi se o sjeverozapadnom kutu nekog objekta, usmjerenog približno u pravcu SZ-JI. Ostaci strukture slične popločanju otkriveni na sredini prostorije ne mogu se sa sigurnošću odrediti ni u funkcionalnom ni u kronološkom smislu. Bez obzira na oskudne arheološke nalaze, istraživanja su potvrdila kontinuitet života na istraženom prostoru, dok su arhitektonsko-konzervatorska istraživanja potvrdila razne pregradnje i dogradnje te tehniku zidanja opekom identičnu najranijim romaničkim elementima gradnje koji su vidljivi na pročelju zgrade odnosno potvrdila su urbani kontinuitet i značaj grada Senja kroz povijest.

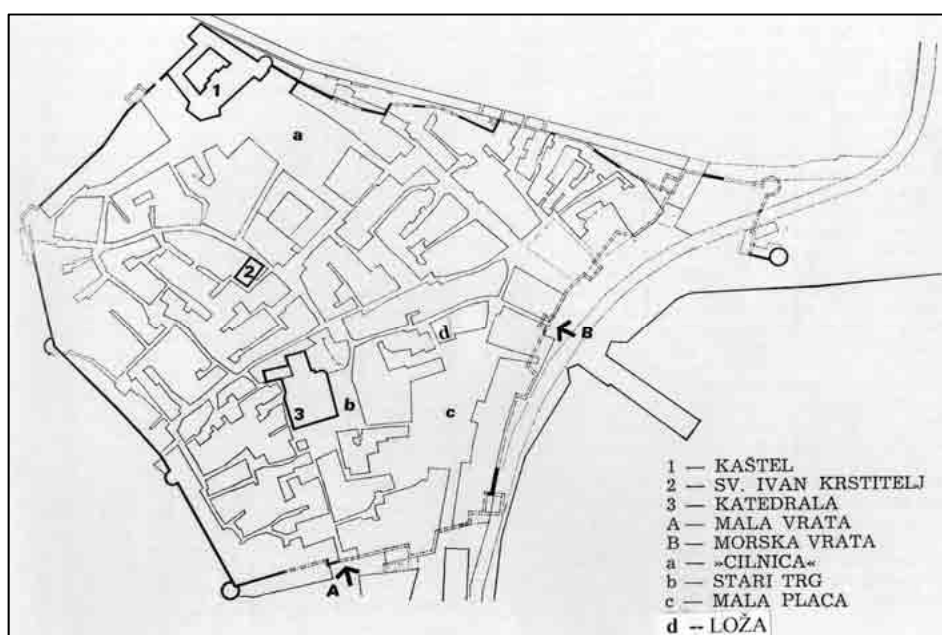
Gljučne riječi: Senj, Gradska vijećnica - loža, građevinska sanacija i rekonstrukcija nosive konstrukcije, arheološko istraživanje, zid, opeka, podnica, popločenje

Povijesni podaci o senjskoj loži

Gradska vijećnica - loža u Senju ubraja se među najstarije sačuvane gradske lože na istočnoj obali Jadrana, spominje se u statutu grada Senja iz 1388.(članak 27).¹

¹ M. MAGDIĆ, 1877. 67; Melita Viličić u posebnom otisku (M. VILIČIĆ, RAD JAZU, knjiga 381, 49-56.) donosi svoja istraživanja i razmišljanja kao i grafički prikaz-rekonstrukciju sl. 5, i snimak tlocrta sl. 6. Pretpostavila je da se radi o loži koja se spominje u Senjskom statutu iz 1388. godine gdje se u članku 27 navodi kako su svaki utorak, četvrtak i subotu senjski rektori na glas zvona, pod ložom Kampuzia, ili blizu magazina soli, bili dužni otvoriti sudbenu sjednicu. Navodima iz statuta može se prema tome zaključiti da je loža *Kampuzij* postojala već 1388. godine, a svakako još 1640. godine jer se spominje i u statutu grada Senja kojeg 1640. godine potvrđuje Ferdinand III. Kako dalje navodi M. Viličić, loža na Kampuziju spominje se i u jednom dokumentu iz 1302. godine gdje se savjetovanja prema običaju vrše na tom mjestu, što sve zajedno upućuje da je namjena ovog javnog gradskog prostora utemeljena mnogo ranije. Taj dokument iz 1302. godine (u kojem se istovremeno opisuje i pečat grada) očito dokazuje da na mjestu - lokalitetu *campusium*, prema običaju su se vršila savjetovanja još mnogo ranije. Prema tome sa sigurnošću možemo reći da se na lokalitetu Kampuzija vršio dio gradskih poslova od prije 1302. do 1640. godine. Povezujući sve ovo M. Viličić pretpostavlja da lokalitet Kampuzij predstavlja današnju Malu placu koja je u blizini Morskih vrata a koja se također spominju u dokumentima. U prikazima grada iz sredine 18. st. i kasnije, jasno se vidi između ostalog i obris lože s pripadajućim sklopom zgrada koja su orijentirane na trg u blizini Morskih vrata. Plan Senja iz 1785. i 1788. godine važan je utoliko što pored samog nacрта daje i opis što se u pojedinim zgradama ili lokalitetima nalazi. Tako se na prostoru lože navodi kako je to kuća Dubravčića u kojoj je magazin soli i to kao jedan od dvanaest magazina soli u Senju, ali kao jedini koji se nalazi na tom trgu. M. Viličić pretpostavlja da je loža izvorno morala pripadati gradskoj vijećnici koju dokumenti pod imenom kancelarija spominju i prije 18. st. Vijećnicu spominje i Valvasor, ali se iz dokumenata ne može sa sigurnošću utvrditi gdje se točno nalazila. Dokument iz 1698. godine kazuje da je vijećnica odavno porušena. Na planu grada iz 1785. godine vijećnica se spominje na drugom dijelu Male place. Iz svega navedenog M. Viličić zasigurno ispravno pretpostavlja da se gradska loža, u čijoj je blizini magazin soli, nalazila na trgu zvan Kampuzij

Senjska loža je spomenik romaničko-gotičkih arhitektonskih karakteristika, ima svojstvo kulturnog dobra, imenovanog rješenjem Klasa: 612-08/02-01/234, Urbroj: 532-10-1/1-02-20 od 2. travnja 2002. upisana je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Nalazi se unutar zaštićene povijesne jezgre grada Senja. Sjevernim i zapadnim pročeljem orijentirana je na Frankopanski trg dok je južno i istočno pročelje orijentirano na Vlatkovićeve ulicu. Loža se nalazi na k.č. 430/100/1K (zk. ul. 93) k.o. Senj.

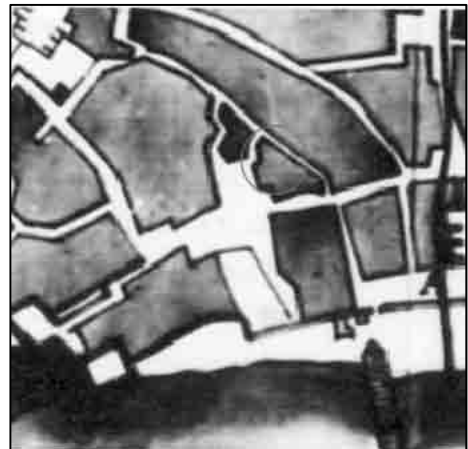

Sl. 1. Plan današnjeg grada sa označenim arhitektonskim objektima unutar gradskih zidina sa pozicijom lože (d-loža)²

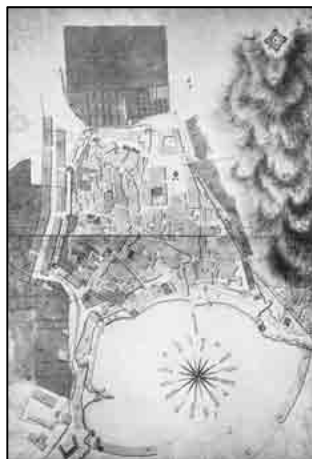
koji je danas zapravo Mala placa i da je vjerojatno pripadala gradskoj vijećnici kako je to redoviti običaj i u ostalim gradovima na našoj obali. Njeno spominjanje u 14. st, pa i ranije, upućuje na to da se radi o jednoj od najstarijih sačuvanih gradskih loža u Hrvatskoj. Grafička interpretacija M. Viličić o izgledu gradske lože nije odveć precizna što je i razumljivo budući da se tada nisu ni izdaleka obavila sva potrebna konzervatorska istraživanja niti izradio precizan arhitektonski snimak postojećeg stanja. Stoga će se ubuduće, slijedom rezultata novijih istraživanja koja su se provela na Loži i osnovnoj građevini pokušati preciznije pretpostaviti i objasniti njezino izvorno stanje i izgled koje je pretpostavljeno u konzervatorskom elaboratu koji je osnova za njezinu restauraciju i građevinsku sanaciju i rekonstrukciju koja je u tijeku.

² M. VILIČIĆ, 1978, 28. sl. 13.

U prikazima grada na planovima iz 18. st. (Plan iz 1763., 1779., 1785., 1788.) i kasnije jasno se vidi između ostalog i obris lože s pripadajućim sklopom zgrada koja su orijentirane na trg u blizini Morskih vrata.³

Sl. 2. a-b; Plan iz 1763. (detalj lože u krugu)⁴

Sl. 3. a-b; Plan iz 1785. (detalj lože u krugu)⁵

³ M. VILIČIĆ, 1978, 20-27.

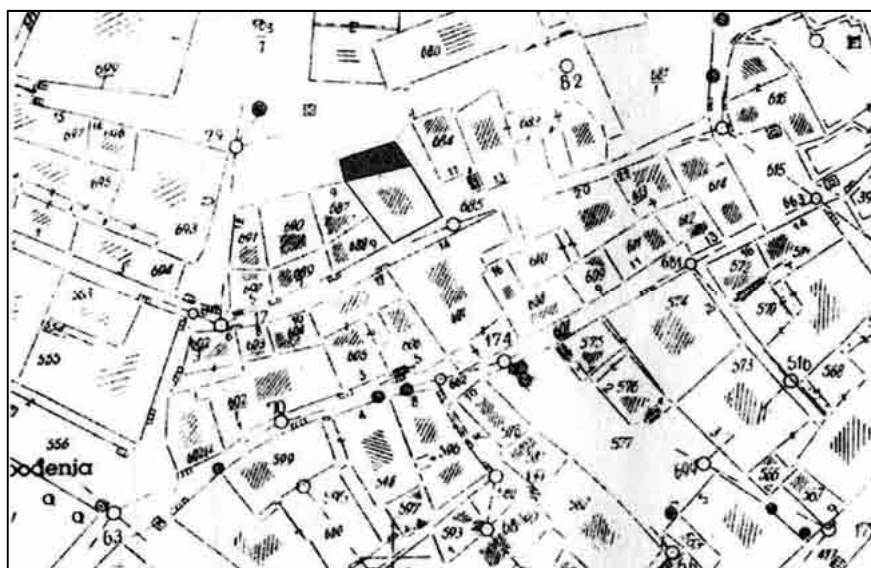
⁴ M. VILIČIĆ, 1978, 22, sl.7. 24, sl. 11.

⁵ M. VILIČIĆ, 1978, 23, sl. 9.

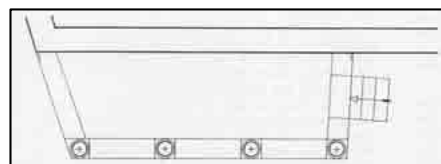
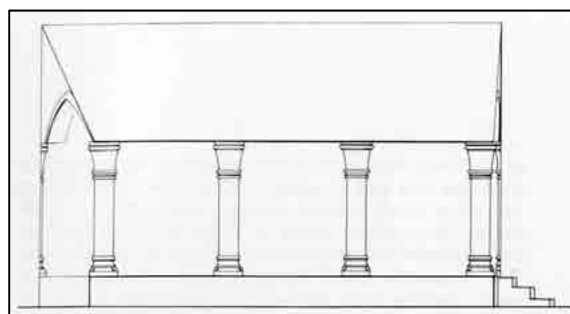

Sl. 4. a-b; Plan iz 1788. (detalj lože u krugu)⁶

⁶ M. VILIČIĆ, 1971, sl. 32.

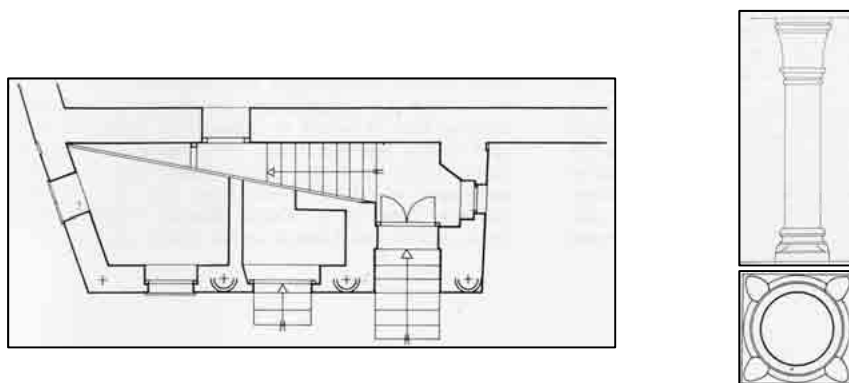

Sl. 5. Današnji katastarski plan Senja – položaj Lože ■ i osnovne građevine □

Sl. 6. a-b; Grafička rekonstrukcija pročelja i tlocrta lože u Senju (M. Viličić - pretpostavljeni izvorni izgled lože)⁷

⁷ M. VILIČIĆ, 1978, 55, sl. 12.

Sl. 7. a-b-c; Snimak tlocrta lože i uglanog stupa (M. Viličić)⁸

Obnova Gradske vijećnice - lože u Senju

Tijekom povijesti arhitektura Gradske vijećnice – lože, kao stambene zgrade, građevinskim intervencijama djelomično je transformirana i devastirana izvana i iznutra, ali je ipak sačuvana njezina osnovna struktura i detalji. Secesijskom rekonstrukcijom (19./20.) uklanja se dio potkrovlja i izvodi ravna terasa sa secesijskom ogradom. Ovim intervencijama počinjena je devastacija na vanjskom plaštu i u unutrašnjosti a loža je arhitektonski i konstruktivno ozbiljno ugrožena. Također zbog neprimjerenih unutarnjih adaptacija koje su se odnosile na uređenje stubišta i manjih stambenih jedinica, razbijena je njezina cjelovitost i originalnost. Zbog sačuvane osnovne strukture i detalja na loži te općeg stanja ovog prevažnog spomenika kulture za grad Senj i Republiku Hrvatsku bila je potrebna njezina hitna građevinska sanacija i rekonstrukcija.

U cilju spašavanja i zaštite Gradske vijećnice-lože, nakon rješavanja imovinsko-pravnih odnosa,⁹ posljednjih godina Gradski muzej Senj, uz

⁸ M. VILIČIĆ, 1978, 55, sl. 13.

⁹Budući da je Gradska vijećnica-loža bila stambena zgrada sa tri stanara koja su imala zaštićeno stanarsko pravo Gradski muzej Senj je kao vlasnik Lože prije početka obnove, uz pomoć osnivača Grada Senja morao je stambeno zbrinuti obitelji (Antić, Tomljanović, Prizmić), odnosno riješiti imovinsko-pravne odnose sa stanarima Lože. U razdoblju od 2001. do 2004. stambeno su zbrinuta sva tri stanra a u Loži je oslobođena glavina prostora, osim jednog manjeg djela (sobice od 8 m²) kojeg je uzurpirao stanar iz susjedne zgrade Ivan Rukavina zbog čega je 2001. počeo sudski spor na Općinskom sudu u Senju između Gradskog muzeja Senj i Ivana Rukavine, za povrat prostora Gradskom muzeju Senj a kojeg je po gruntovnim knjigama vlasnik Muzej. Oslobođanje prostora je bilo potrebno hitno riješiti, zbog radova na građevinskoj sanaciji Lože koji su u tijeku. Nažalost, spor se pretvorio u sudsku agoniju, koja zbog sporosti suda traje već nekoliko godina, ali i ponašanja protivničke strane koja ne želi surađivati, već se služi

financijsku pomoć Ministarstva kulture RH, Grada Senja i GMS i pod stručnim nadzorom Konzervatorskih odjela Rijeke i Gospića provodi radove na građevinskoj rekonstrukciji i obnovi gradske lože.

Obnovi se pristupilo, konzultirajući struku, prema metodologiji za restauriranje cjelovitog spomenika kulture. Nakon donošenja programa obnove Lože, pristupilo se izradi restauratorsko-projektno-tehničke dokumentacije u okviru koje je izvršen arhitektonski snimak postojećeg stanja, provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i geomehanička i geostatička snimanja i analize te zaštitna arheološka istraživanja prema kojima je izrađena konzervatorsko-restauratorska i tehničko-projektna dokumentacija¹⁰ koju sačinjavaju elaborati - projekti kao što su: konzervatorski, geomehanički i statički, te projekt izrade klesarskih detalja Gradske vijećnice-lože, zatim idejni

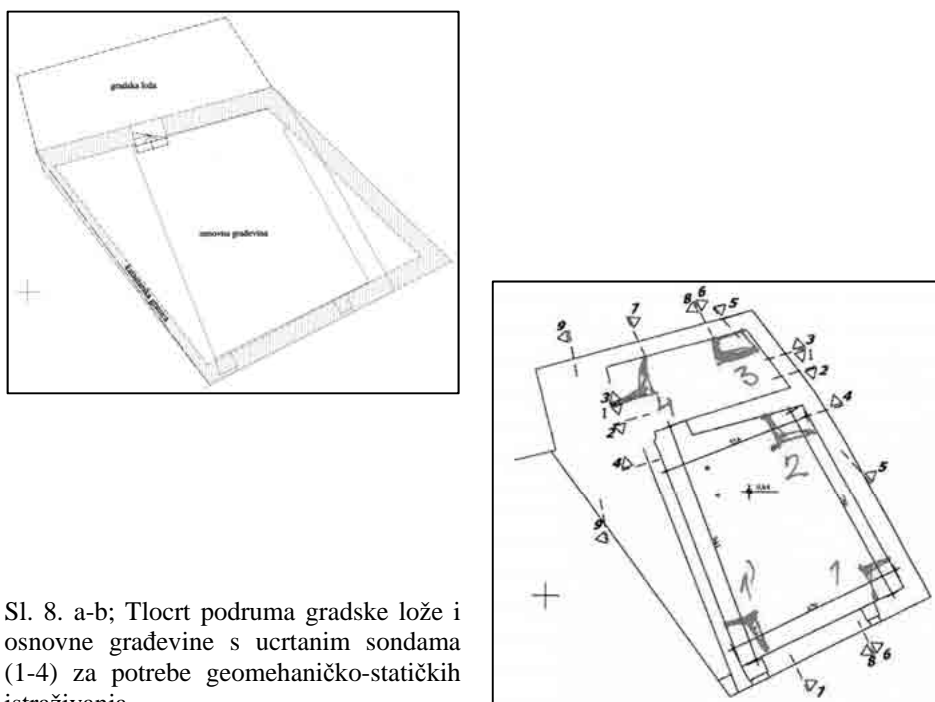
ucjenama i lažima kojima odugovlači rješavanje spora, dovodeći tako zbog njegovog građevinskog stanja u opasnost ovaj vrijedan spomenik kulture. Protivničkoj strani je izgleda svejedno, ako se njegovom zaslugom ovaj spomenik kulture i sruši, kako je na jednom od ročišta i komentirano trenutno građevinsko-statičko stanje ovog spomenika kulture, *neka se i sruši pa što onda*. Strahujemo da će se spomenik zbilja srušiti prije nego što se ovaj sudski spor riješi. Nažalost, danas ne postoje mehanizmi kojima bi se protivničku stranu prisililo da vrati Muzeju navedeni prostor koji je bespravno uzurpirao, a koji je dio prevažnog spomenika kulture za grad Senj i državu Hrvatsku. Spomenik je potrebno građevinski što hitnije sanirati i obnoviti, jer ovaj dugotrajni sudski spor dovodi u pitanje izvođenje radova koji su tijeku, budući da protivnička strana spominje i mogućnost obustave radova na objektu. Protivnička strana svojim postupanjem ozbiljno ugrožava sanaciju ovog spomenika, a za kojeg su u slijedećem trogodišnjem razdoblju većim dijelom osigurana sredstva Ministarstva kulture RH i Grada Senja. Kako bi se riješio ovaj problem i spasio navedeni spomenik kulture od rušenja, osnivač Gradskog muzeja Senj, Grad Senj, spreman je u slučaju postizanja sudske nagodbe s Ivanom Rukavinom, sudjelovati s određenim financijskim sredstvima u otkupu prostora Lože (kojeg je Rukavina bespravno uzurpirao), a sve u cilju kako bi se spasio spomenik kulture i nesmetano nastavili arhitektonsko-građevinski radovi na konačnom uređenju i njegovoj obnovi.

¹⁰ Konzervatorska istraživanja i sondiranja na Gradskoj vijećnici - loži u suradnji s Ministarstvom kulture RH, Konzervatorskim odjelom iz Rijeke, započeo je 2006. i 2007. Arhitektonsko-građevinski atelje d.o.o., Rijeka, koji je izveo sondažna istraživanja u podu Lože i podruma osnovne građevine te na njihovim žbuknim pročeljima odnosno na vanjskim i unutarnjim zidovima, rezultati tih istraživanja objavljeni u *Elaboratu preliminarne i konzervatorske dokumentacije, 2006./2007., str. 19-28*. Konzervatorska istraživanja na loži i osnovnoj građevini se nastavljaju 2008. prema programu kojeg je izradio Ivo Vojnović d.i.a., a po kojem je bilo potrebno izvršiti dodatna sondažna istraživanja cilju traženja sačuvanih najstarijih srednjovjekovnih struktura građevine i to na prostoru Lože ali i osnovne građevine, također je potrebno sa njihovih zidova ukloniti kompletnu žbuku, a što je izvela tvrtka Sector d.o.o. iz Rijeke. Rezultati istraživanja na cijelom objektu dati su i obrazloženi u Konzervatorskom elaboratu, Split, 2009., str.16-49. Detaljan arhitektonski snimak postojećeg stanja, izradila je tvrtka NEIR d.o.o. iz Splita 2008. koji je umnogome pomogao razumijevanju povijesne slojevitosti lože. Dok je Lokošek projekt d.o.o. iz Zagreba 2010. izradio projekt statičke sanacije i rekonstrukcije Lože.

i glavni izvedbeni projekt sanacije i rekonstrukcije nosive konstrukcije Lože, kao i glavni izvedbeni projekt arhitekture - rekonstrukcije Lože.

Za potrebe geomehaničkih istraživanja i analiza, unutar Lože i osnovne građevine vršena su sondažna istraživanja (sl. 8. sonde od 1-4). Zbog nadmorske razine otkrivene geološke podloge terena i udaljenosti lokaliteta od morske obale (svega 50-tak metara) istraživanje je otežavalo pojavljivanje morske vode u sondama. Istraživanjima je utvrđeno da je objekt temeljen na stijeni i na vrlo kvalitetnom kamenom nasipu.¹¹

Sl. 8. a-b; Tlocrt podruma gradske lože i osnovne građevine s ucrtanim sondama (1-4) za potrebe geomehaničko-statičkih istraživanja

¹¹ Za potrebe geomehaničko-statičke analize tla na kojem se nalazi Loža, sonde u nezinom prizemlju i podrumu osnovne građevine uradila je tvrtka Kapitel d.o.o. iz Žminja dok je geomehaničko-statičke analize izvršila tvrtka Geoexpert GTB, d.o.o., Zagreb 2010. str. 9-13, gdje navodi kako su na objektu vidljivi tragovi brojnih dogradnja, nadogradnja i preinaka. Tako je npr. podrum građen od opeke u mortu, isočni pročeljni zid od kamena, a sjeverni pročeljni od opeke. Otvori su mijenjani po pozicijama i veličinama bez osiguranja veza na mjestima nastavka zida. Pukotine u zidu su dominantno vertikalne i prate otvore i prekide/nastavke zida. U pojedinim iskopima sondažnih jama (1-4) pojavila se voda te je utvrđeno da temelji objekta nisu prošireni u odnosu na zidove. Također je utvrđena dubina temelja od cca 30-tak cm ispod poda podruma koji je na kvalitetnom kamenom nasipu.

Sl. 9. Sonda 2 /2010. nalazi keramike iz raznih povijesnih razdoblja

Provedena konzervatorska istraživanja te geomehničko-statička ispitivanja i analize na Loži i osnovnoj građevini bacaju novo svjetlo na njezinu povijest i arhitektonski izgled koji se mijenjao kroz protekla stoljeća. Rezultate opsežnih zaštitno-konzervatorskih istraživanja na vanjskom plaštu i unutaršnjosti Lože dao je Ivo Vojnović, d.i.a. u konzervatorskom elaboratu.¹²

¹² I. VOJNOVIĆ, 2008, 2009, 2010, 2011. Prema mišljenju I. Vojnovića, rezultati istraživanja nedvojbeno pokazuju da se Gradska loža prislonila na tada već postojeću građevinu i to na njezin sjeverni zid građen opekrom koji je bio orijentiran na gradski trg, današnju Malu placu. Od te građevine danas je ostao sačuvan upravo taj sjeverni zid i manji dio istočnog. Izgradnjom Lože sjeverni je zid tako postao unutarnji zid cijelog sklopa. U razini prizemlja Loža je bila rastvorena s četiri stupa iznad kojih su bili lukovi koji su pridržavali ostala tri pročelja građena također opekrom. Danas su ostala sačuvana tri stupa (sa zanimljivim bazama i kapitelima), dok onaj četvrti, koji je pridržavao sjeveroistočni ugao Lože, nedostaje. Mnogobrojnim adaptacijama kroz stoljeća na unutarnjem zidu Lože, na svim razinama otvarana su vrata kako bi se Loža funkcionalno povezala s ostatkom građevine i sa susjednom kućom na zapadu. Rezultat svega je da je izvorni sjeverni zid osnovne građevine građen opekrom ostao sačuvan tek u fragmentima. Mnogobrojne pregradnje izvedene su također opekrom tako da je danas teško razlučiti koji je dio zida izvoran, a koji ne. Ipak pažljivijom analizom mogu se uočiti dijelovi koji bi pripadali izvornoj građevini. To je prije svega njezin sjeveroistočni ugao koji se proteže do razine prvog kata. U ovom je uglu postavljen gotički impost koji je pridržavao luk istočnog pročelja lože. Jasno se uočava da iznad imposta luka postoji reška u duljini od otprilike jednog metra a koja označava mjesto prislanjanja istočnog zida lože na ugao građevine koja je

Sanacija i rekonstrukcija Gradske vijećnice-lože provodi se prema Glavnom projektu - arhitekture rekonstrukcije i Glavnom i izvedenom projektu sanacije i rekonstrukcije nosive konstrukcije. Građevinska obnova i rekonstrukcija Lože je u cilju vraćanja njezinog prvobitnog izgleda tj uklanjanje posljedica njezine sekundarne namjene kao stambenog objekta zbog čega je tijekom povijesti i bila na njoj izvršena građevinska intervencija (pregradnja i dogradnja), koja je imala za posljedicu devastaciju na njezinom vanjskom plaštu i unutrašnjosti. Predmetnim radovima, između ostalog otvorit će se trijem lože, ukloniti tri secесиjska prozora na prvom katu te balkon s ogradom na trećoj katu, a u unutrašnjosti će se ukloniti ranije pregrade i stubište koje će prema projektnoj dokumentaciji biti postavljeno u osnovnu građevinu.

Sl. 10. Loža – fotografija iz 19./20. st. (foto-arhiva GMS)

podignuta prije nje. Po svemu sudeći, najvjerojatnije zbog razloga nove urbanističke regulacije ili iz razloga trošnosti, stara građevina se ruši, a njezin novi istočni zid, uz zadržavanje ugla, pomiče se nešto zapadnije. Od starog zida ostali su tek skromni ostaci u prizemlju i dijelu prvog kata vidljivi na gornjim fotografijama, kao i dio koji je vidljiv u podrumu. Novi zid koji se podiže, građen je uglavnom kamenom. Sada se on prislanja uz postojeći zid lože, tako da je opet vidljiva reška na spojnici ova dva zida vidljiva sve do najgornjeg kata. Na središnjem zidu, u razini prizemlja, jasno se uočavaju dijelovi nekadašnjeg pročelja, bar ono što je od njega ostalo. Ove dijelove možemo prepoznati po pravilnoj zidanoj strukturi od opeke čija boja varira od tamno-crvene i smeđe, pa do gotovo ljubičaste. Najbolje sačuvani detalj s pročelja nekadašnje zgrade je prozor koji je, iako zazidan, sačuvan u cijelosti.

Sl. 11. Loža – fotografija iz 1930. (foto-arhiva GMS)

Sl. 12. a-b Pročelje lože prije uklanjanja žbuke (foto-arhiva GMS)

Sl. 13. Pročelje lože nakon uklanjanja žbuke (foto-arhiva GMS)

Ulomci arhitekture od Sl. 12. do Sl. 17. (foto-arhiva: I. Vojnović i GMS)
pronađeni raščišćavanjem prostora u podrumu osnovne građevine

Sl. 14. Romanička konzola

Sl. 15. Gotički impost

Sl. 16. Kameni ulomci praga i konkavnih ploha

Sl. 17. Lučni kameni ulomak

Sl. 18. Profilirani ulomak iz trijema lože

Sl. 19. Dio stupa

Zaštitna arheološka istraživanja na lokaciji Gradske vijećnice - lože

Na početku je potrebno napomenuti da su prije ovih zaštitnih arheoloških istraživanja za potrebe konzervatorsko-tehničke dokumentacije također vršena istraživanja i kopane sonde u prizemlju lože i podrumu osnovne građevine. Ova istraživanja su bila u cilju traženja sačuvanih najstarijih srednjovjekovnih struktura građevine, također i za potrebe geomehničko-statičkih istraživanja. Na temelju ovih istraživanja izvršena je statička analiza terena s ciljem utvrđivanja građe i dimenzija temeljne konstrukcije kao i vrste i kvalitete samog temeljnog tla na kojem se Loža nalazi zbog čega je na dijelu površine podruma osnovne građevine bila uklonjena podnica prostorije kao i dio arheoloških slojeva koji su se nalazili neposredno ispod podnice.¹³

Zaštitna arheološka istraživanja (koja su predmet ovog rada) vršena su u podrumu osnovne građevine. Navedena istraživanja započeo je GMS pod vodstvom Blaženke Ljubović u listopadu 2011. godine. Istraživanja je nastavila tvrtka Arheolog d.o.o. iz Ugljana pod stručnim vodstvom Damira Martinova u suradnji s Gradskim muzejom Senj u razdoblju od 28. 11. do 02. 12. 2011. godine. U okviru ovih radova uklanjeni su ostaci slojeva na terenu i izvršeno je detaljno čišćenje ranije otkrivenih struktura u podrumu osnovne građevine. Radove je dodatno otežalo neprestano izbijanje podzemnih voda, zbog razine otkrivene geološke podloge terena a kaja se nalazi na samo 0,4 do 0,6 m nadmorske visine, a morska obala udaljena je svega 50-tak metara od lokaliteta. Ovim istraživanjima otkrivene arheološke strukture i slojevi dokumentirani su po pravilima struke, te je izrađena detaljna terenska, tehnička i nacrtna dokumentacija nalazišta, koja je predstavljena u ovom radu. Sitniji pokretni

¹³ Rezultati tih istraživanja objavljeni su u restauratorko-projektno-tehničkoj dokumentaciji odnosno u konzervatorskom elaboratu i u geomehničko-statičkom izvješću i analizi. Također u okviru tih istraživanja (tijekom raščišćavanja prostora), u podrumu osnovne građevine pronađeni su ulomci kamene plastike kao što su kameni pragovi, erte, djelovi stupa, romanička konzola i impost gotičke profilacije (sl.12- 17.). Nažalost, za sada nije moguće sa sigurnošću potvrditi kojoj građevini pripadaju ovi elementi-ulomci i kako su došli u podrum osnovne građevine te da li su bili negdje sekundarno upotrebljeni. Od pronađenih ulomaka svojom veličinom se ističu lučni dio vrata i dovratnik, te dva ulomka koji se međusobno spajaju, s dvije plohe koje su blago konkavnog oblika. Zanimljivo je spomenuti da je pronađen i impost gotičke profilacije (sada u prizemlje zgrade), vrlo sličan onome koji se nalazi *in situ* u zidu podruma lože. Također ovim istraživanjima utvrđeno je s unutarnje strane sjevernog zida podruma, pri dnu zemljanog iskopa, niz rupa koje su zasigurno služile za umetanje drvenih greda poda podruma. Dok je u sjeveroistočnom uglu vidljiv dio zida od opeke koji ide u pravcu istoka, dug je oko jedan metar, isti nakon toga mijenja smjer i zidanu strukturu koja je izmiješana, a koja se sastoji od kamenja i opeke. Promjena pravca i strukture ovog zida vidi se i s vanjske strane ovog zida, u razini prizemlja i prvog kata o čemu je detaljno pisano u konzervatorskom elaboratu lože na str.17-19.

arheološki materijal, neposredno nakon istraživanja, predan je na daljnju obradu u Gradski muzej Senj.

Stručni konzervatorski nadzor nad radovima i sondažnim istraživanjima na Loži i osnovnoj građevini prisutan je od početka radova od strane konzervatora iz Konzervatorskog odjela Rijeka i Gospić.

Sl. 20. a-b; Ostaci ulomaka arhitekture *in situ* u podrumu osnovne građevine (foto-arhiva:GMS)

Dokumentirani arheološki slojevi i strukture

Tijekom istraživanja koja je tvrtka *Arheolog d.o.o.* provela u suradnji s Gradskim muzejom Senj od listopada do prosinca 2011. dokumentirano je ukupno 36 stratigrafskih jedinica (SJ). Veći dio ovih stratigrafskih jedinica odnosi se na zidove podruma senjske gradske lože te kasnije pregradnje na njima koje je tijekom istraživanja bilo moguće uočiti i dokumentirati.

SJ1

Opis: Sloj rahle sivkasto-smeđe zemlje (10 YR 3/2 very dark greyish brown) s nešto ulomaka žbuke nalazi se ispod poda podrumske prostorije (SJ 3) iznad sloja SJ 2.

Interpretacija: Nasip ispod poda podrumske prostorije.

Sl. 21. Sloj SJ 1 (foto-arhiva: D. Martinov)

SJ 2

Opis: Sloj krovnog crijepa i kamenja s nešto zemlje sivkastosmeđe boje (10 YR 3/2 very dark greyish brown) nalazi se ispod SJ 1. na prostoru između sjevernog zida prostorije i najvećeg segmenta poda ostavljenog za konstrukciju stupova nosača. Ovaj sloj je samo dijelomično istražen zbog lošeg stanja sjevernog zida uz koji se nalazi. Na dijelu gdje je dublje iskopan otkriveni su ostaci septičke jame pa je istraživanje obustavljeno. Podvlači se ispod sjevernog zida podruma (SJ 20).

Interpretacija: Sloj krovnog crijepa i građevinskog materijala koji možda predstavlja ostatke urušenja krova neke ranije srednjevjekovne građevine.

Sl. 22. Sloj SJ 2 (foto-arhiva:D. Martinov)

SJ 3

Opis: Ostatak poda prostorije sačuvan je u 3 segmenta na koja su položeni čelični stupovi, a prekriven je slojem svježeg betona.

Interpretacija: Ostatak poda podrumske prostorije.

SJ 4

Opis: Zid širine 60 cm sačuvan je u visini do 50 cm i dužini od 4,40 m. Ima lice i naličje sačuvano u 2 reda obrađenih kamenih blokova s unutarnjom ispunom od sitnijeg kamena povezanog žbukom. Uočena je i upotreba cigli pravilnog oblika (30 cm dužine, 5 cm visine). Kamene blokove su pravokutno priklesani. Na zapadnoj strani su bolje obrađeni, fino zaravnate površine koja sa zaravnatim fugama čini savršeno ravnu površinu zida. Na istočnoj površini blokovi imaju zadebljano, rustičnije obrađeno lice. U načinu zidanja očituje se naizmjenično nizanje viših i nižih blokova, više pločastih komada kamena (ili cigle). Ovaj način zidanja u rimsko doba naziva se opus *pseudoisodomum*. Zid je usmjeren u pravcu sjeverozapad-jugoistok, odnosno približno paralelno sa bočnim zidovima prostorije, na jugu se podvlači pod južni, začelni zid podruma. Prema sjeveru, otprilike na polovici prostorije na njega se nastavlja SJ 15, temeljna stopa kutne konstrukcije zida SJ 16. SJ 15 prati os SJ 4 ali je izrađen od nepravilnijih kamenih blokova.

Zid SJ 16 koji počiva na njemu sastoji se od 2 kraka koji zatvaraju približno pravi kut usmjeren prema sjeverozapadu. Za razliku od SJ 4 ima samo lice od 1 reda pravilno posloženih kamenih blokova dok se prema istoku naslanja neposredno na matičnu stijenu koja se na tom mjestu uzdiže. Zidovi SJ 16 i SJ 4 kao i temeljna stopa SJ 15 zajedno čine jedinstvenu cjelinu, iako su na temelju različitih konstrukcijskih i funkcionalnih obilježja posebno izdvojeni i dokumentirani. Zajedno čine vanjski sjeverozapadni kut nekog objekta.

Osim na matičnoj stijenu (SJ 12) zid djelomično počiva i na temeljnoj stopi (SJ 15). Uz to, na južnom dijelu, između *škrapa* matične stijene uočen je i naboj od neobrađenog kamena nabačen u praznine. Svrha ovog naboja bila je nivelacija terena odnosno ispunjena prostora između škrapa, kako bi na matičnu stijenu bilo lakše postaviti zid.

Interpretacija: Zid koji sa zidom SJ 16 i temeljnom stopom SJ 15 čini građevinsku cjelinu, koja zatvara vanjski sjeverozapadni kut nekog objekta, konstrukcijski se na račun tehnike zidanja može odrediti kao antički odnosno rimskodobni.

Sl. 23. Tlocrt SJ 16 SJ 4

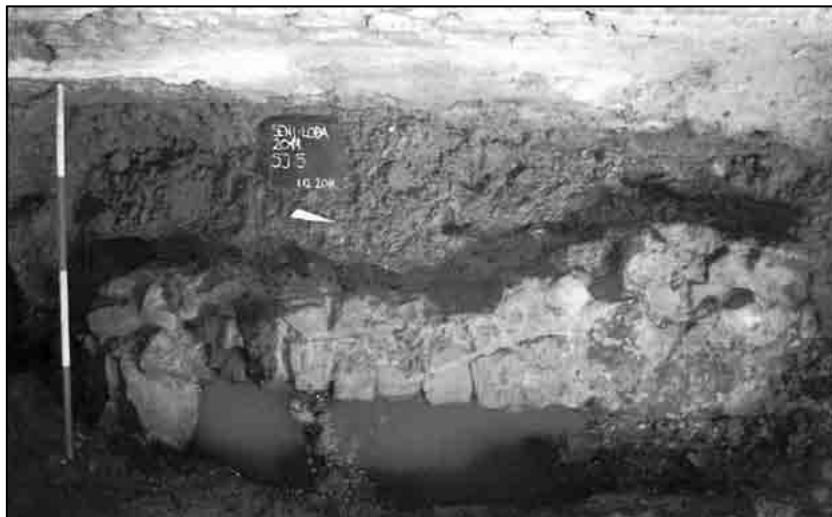

Sl. 24. Zid SJ 4 (foto-arhiva:D. Martinov)

SJ 5

Opis: Ostatak popločanja u sjeverozapadnom kutu prostorije, sličan SJ 6, 7, 8, i 17. sastavljen od blokova sivkastog kamena koji je nabijen u sloj finog bijelog pijeska. Lošije je sačuvan nego ostaci popločanja na sredini prostorije.

Interpretacija: Ostatak popločanja.

Sl. 25. Ostatak popločanja u SZ kutu prostorije (foto-arhiva:D. Martinov)

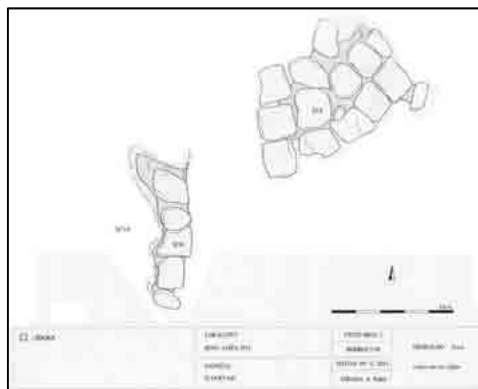

Sl. 26. Tlocrt SJ 5

SJ 6

Opis: Popločanje od pravilno posloženih obrađenih kamenih blokova, nabijenih u sloj finog pijeska (bijeloga). Ovo je najgornji od ukupno 5 slojeva popločanja.

Interpretacija: Popločanje.

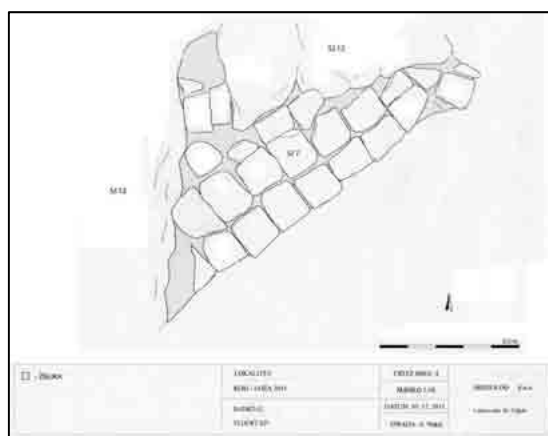

Sl. 27. Tlocrt SJ 6

SJ 7

Opis: Popločanje od pravilno posloženih obrađenih kamenih blokova, nabijenih u sloj finog pijeska (bijeloga) nalazi se ispod najgornjeg sloja popločenja SJ 6.

Interpretacija: Popločanje

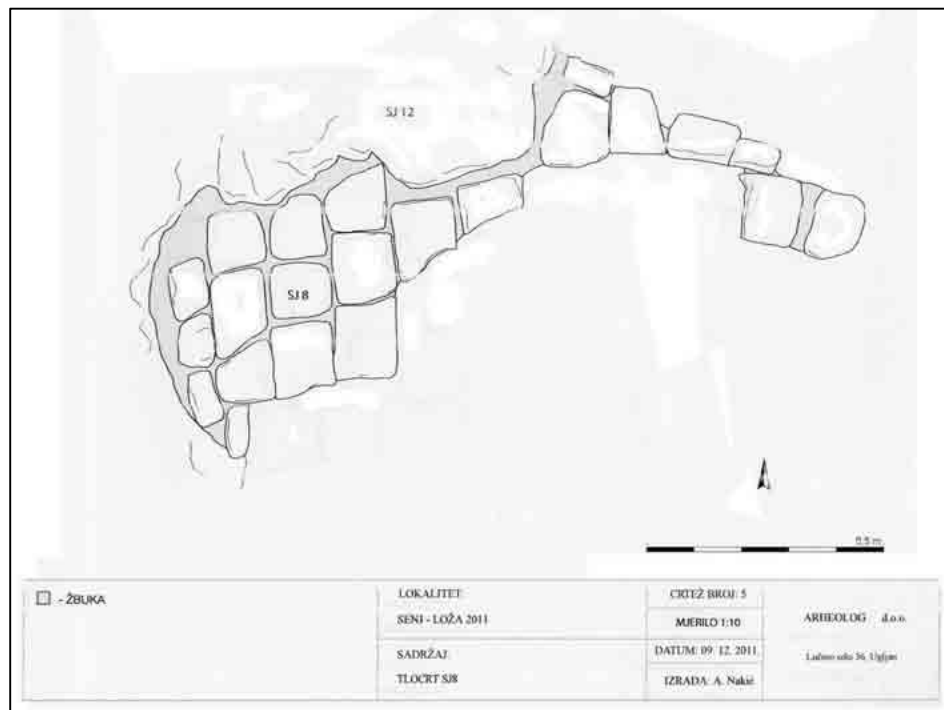

Sl. 28. Tlocrt SJ 7

SJ 8

Opis: Popločanje od pravilno posloženih obrađenih kamenih blokova, nabijenih u sloj finog pijeska (bijeloga). Ispod sloja popločenja SJ 7.

Interpretacija: Popločanje

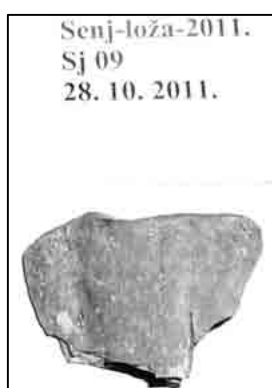
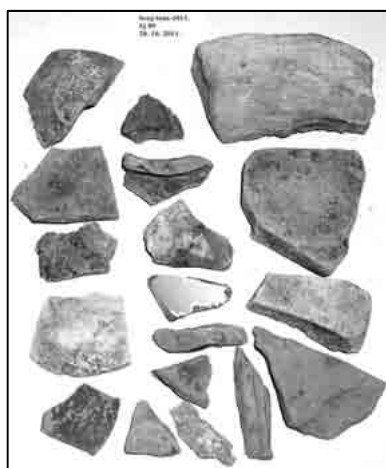
Sl. 29. Tlocrt SJ 8

SJ 9

Opis: Sloj kompaktne smeđe zemlje (7,5 YR 4/3 brown), rasprostranjen između zida SJ 4 i zapadnog zida podrumske prostorije (SJ 21). Nalazi rimskodobne i srednjovjekovne keramike. Ispod otkriven živac (SJ 12).

Interpretacija: Sloj uz zapadni zid podrma s nalazima iz antike i srednjeg vijeka.

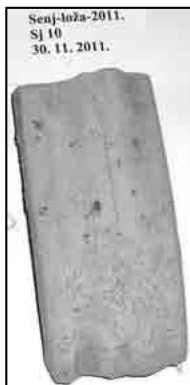
Sl. 30. a-b-c-d-e-f; SJ 9 nalazi rimskodobne i srednjovjekovne keramike

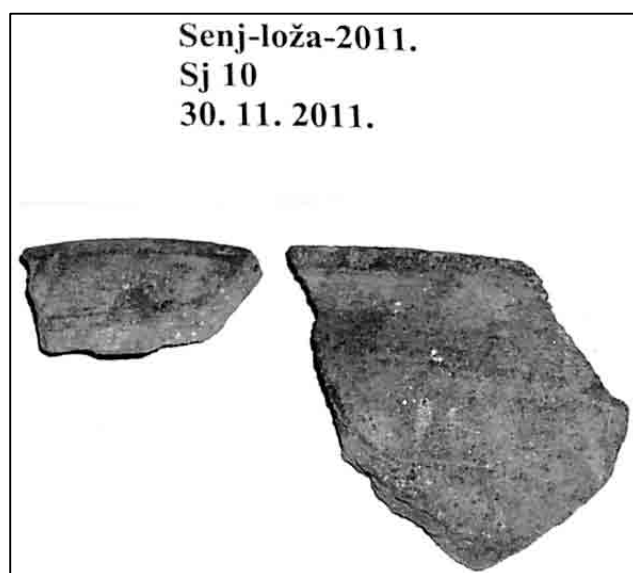
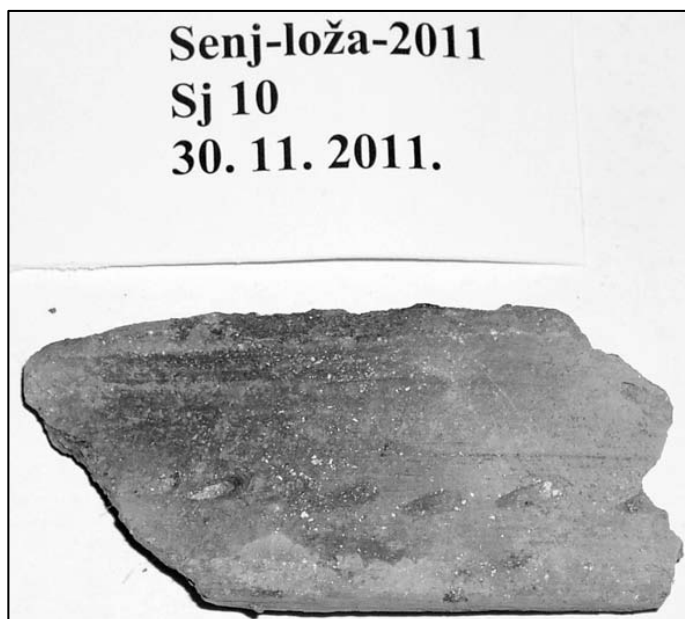
SJ 10

Opis: Ostaci sloja kompaktne sivkastosmeđe (10 YR 3/2 very dark greyish brown) zemlje s nešto sitnog kamenja, sačuvan u *šrapama* matične stijene (SJ 12), ispod sloja podnice podruma (SJ 3) na istočnom dijelu terena. Veći dio ovog sloja uklonjen je prije istraživanja tvrtke Arheolog d.o.o. iz Ugljana. Pronađeno je nekoliko ulomaka rimskodobne keramike.

Interpretacija: Ostatak rimskodobnog sloja (?).

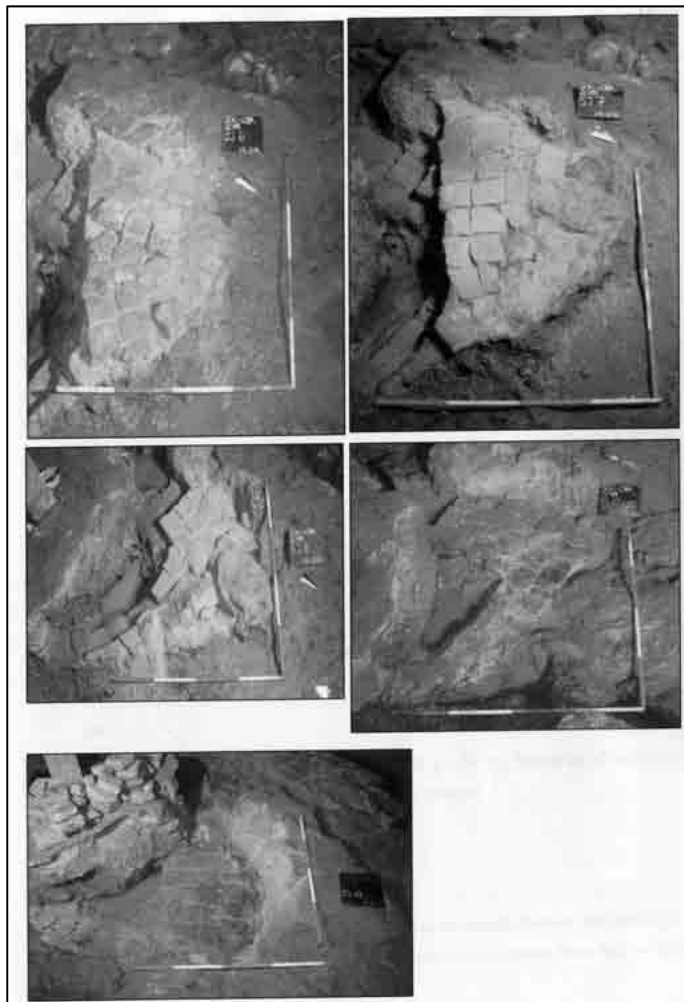

Sl. 31. a-b-c-d-e-f-g; SJ 10 nalazi rimskodobne i srednjovjekovne keramike

SJ 11

Opis: Podloga podnice podrumske prostorije (SJ 3) sastavljena je od na leđa postavljenih opeka, ravno uslojenih. Uočena ispod najvećeg ostavljenog segmenta podnice.

Interpretacija: Podloga podnice podrumske prostorije.

Sl. 32. Slojevi strukture popločanja u sredini prostorije (SJ 6, 7,8,17,i 18) (foto-arhiva:D. Martinov)

SJ 12

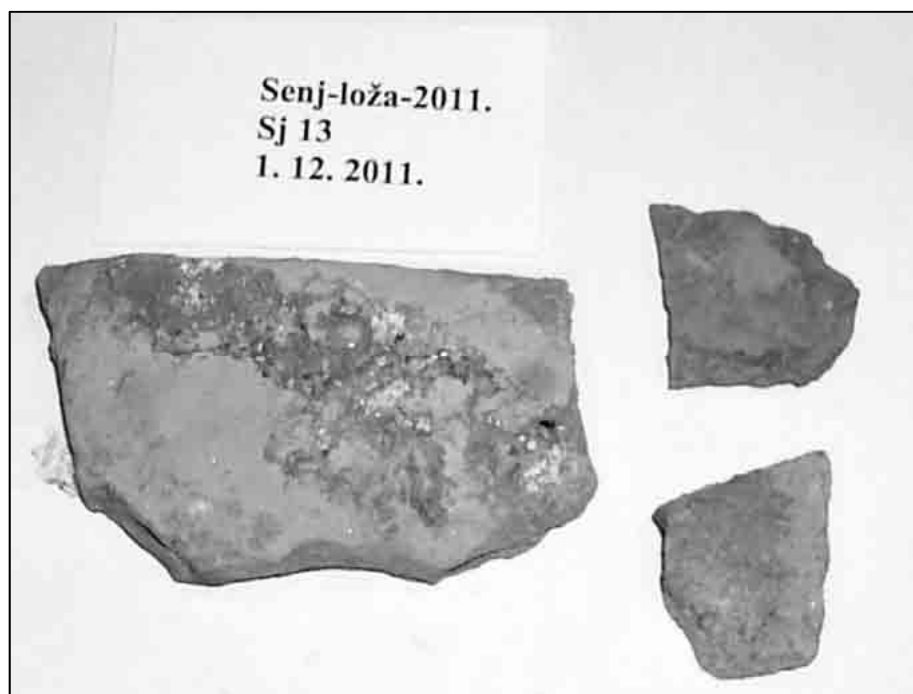
Opis: Geološka podloga terena. Matična stijena sivkastog kamena vapnenca, koji se pločasto lomi pri udarcu, sastavljena je od pravilnih antiklinala, odnosno *škrapa* usmjerenih u pravcu sjever-jug. Otkriven na većem dijelu terena.

Interpretacija: Matična stijena (živac)

SJ 13

Opis: Sloj kompaktne sivkasto-smeđe (10 YR 3/2 very dark greyish brown) zemlje s nešto sitnog kamenja nalazi se iznad živca (SJ 12), ispod sloja podnice podruma (SJ 3) na središnjem dijelu terena. Komplementaran je SJ 10 na istočnom dijelu terena. Veći dio ovog sloja također je uklonjen prije istraživanja tvrtke Arheolog d.o.o. iz Ugljana. Pronađeno je nekoliko ulomaka rimskodobne keramike.

Interpretacija: Ostatak sloja

Sl. 33. SJ 13 nalazi rimskodobne keramike

SJ 14

Opis: Sloj naboja od neobrađenog kamenja (veličine ≤ 20 cm) nalazi se iznad živca (SJ 12), ispod zida SJ 4, te ispunjava veću *škrapu* u matičnoj stijeni. Na njemu djelomično počiva zid SJ 4 (u svom južnom dijelu).

Interpretacija: Sloj kamenog naboja za nivelaciju matične stijene na kojem počiva zid

SJ 15

Opis: Temeljna stopa zida koji se sastoji od SJ 4 i SJ 15 sastoji se od nepravilno obrađenih kamenih blokova različite veličine povezanih žbukom.

Interpretacija: Temeljna stopa zida SJ 16.

SJ 16

Opis: Zid od 1 reda obrađenih kamenih blokova povezanih žbukom, koji tvori kut s licem okrenutim prema sjeveru i zapadu. Naličje je prislonjeno uz kamen živac koji se izdiže uz njega.

Interpretacija: Dio vanjskog ugla antičke građevine (?)

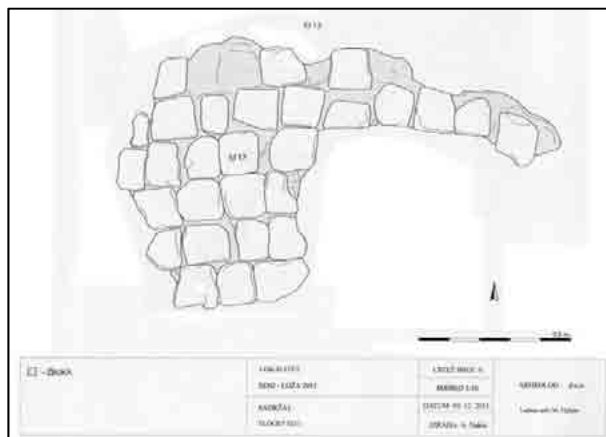

Sl. 34. Kutni dio zida (SJ 16) i temeljna stopa (SJ15) (foto-arhiva:D. Martinov)

SJ 17

Opis: Popločanje od pravilno posloženih obrađenih kamenih blokova, nabijenih u sloj finog pijeska (bijeloga) nalazi se ispod sloja popločanja SJ 8.

Interpretacija: Popločanje

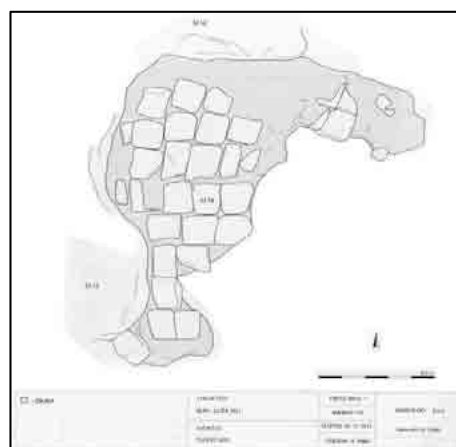

Sl. 35. Tlocrt SJ 17

SJ 18

Opis: Popločanje od pravilno posloženih obrađenih kamenih blokova, nabijenih u sloj finog pijeska (bijeloga) nalazi se ispod sloja popločanja SJ 17.

Interpretacija: Popločanje

Sl. 36. Tlocrt SJ 18

SJ 19

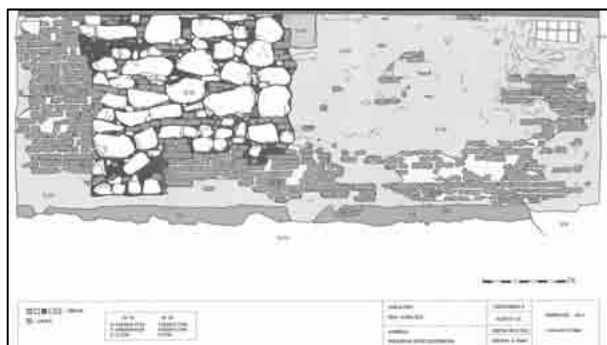
Opis: Južni (začelni) zid podrumске prostorije, izrađen je od pravilno, na leđa uslojenih opeka povezanih žbukom bijele (Gley 8/, white) boje. Dužina zida iznosi 6,4 m, a visina (do razine podnice) 2,4 m. Organski je povezan sa istočnim bočnim zidom prostorije (SJ 21). Zajedno s njim počiva na matičnoj stijeni (SJ 12). Nije utvrđena njegova povezanost sa zapadnim zidom prostorije (SJ 22), pa se čini da je taj zid naknadno pridodan građevini ili pak čini samo pregradni zid unutar objekta.

U gornjem desnom uglu nalazi se duboki prozorski otvor. U zidu je na lijevoj strani izdvojen jedan naknadno dozidani segment kojim su zatvorena starija vrata objekta (SJ 25). Prag ovih južnih vrata nalazi se na cca 1 m nadmorske visine. Osim toga u gornjem dijelu, pri sredini zida uočena je i manja pravokutna praznina zapunjena u novije vrijeme cementnom ispunom koja predstavlja utor za uglavijivanje grede nosača poda prizemlja (SJ 35).

Interpretacija: Sjeverni zid podrumске prostorije

Sl. 37. Južni zid podrumске prostorije (SJ 19) s označenim pregradnjama (SJ 25 i 35 i slojem žbuke (SJ 23) (foto-arhiva: D. Martinov)

Sl. 38. Pogled na južni zid podruma

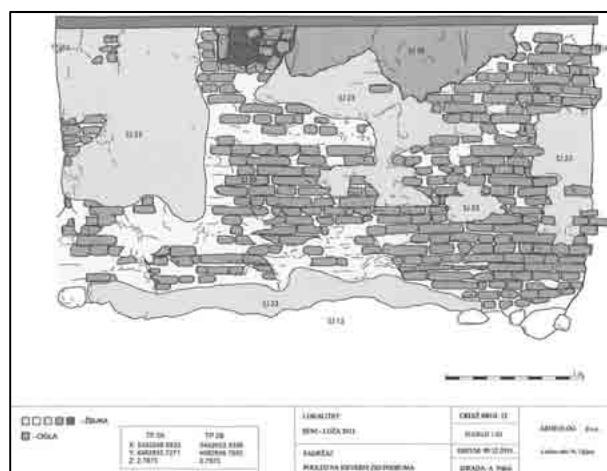
SJ 20

Opis: Sjeverni (pročelni) zid podrumске prostorije izrađen je od pravilno, na leđa uslojenih opeka povezanih žbukom bijele (Gley 8/, white) boje. Dužina zida iznosi 3,9 m, a visina (do razine podnice) 2 m organski povezan sa istočnim bočnim zidom prostorije (SJ 21) s kojim čini arhitektonsku cjelinu. Od zapadnog bočnog zida je odvojen vratima, odnosno prolazom širine 1,3 m. Na zidu je uočen manji pregrađeni prozorski otvor (SJ 24). Ovaj zid nema temeljnu stopu, nego počiva direktno na sloju građevinskog otpada (SJ 2).

Interpretacija: Sjeverni zid podrumске prostorije

Sl. 39. Sjeverni zid podrumске prostorije (SJ 20) s označenim pregradnjama (SJ 23 25 36) i slojem žbuke (SJ 23) (foto-arhiva:D. Martinov)

Sl. 40. Pogled na sjeverni zid podruma

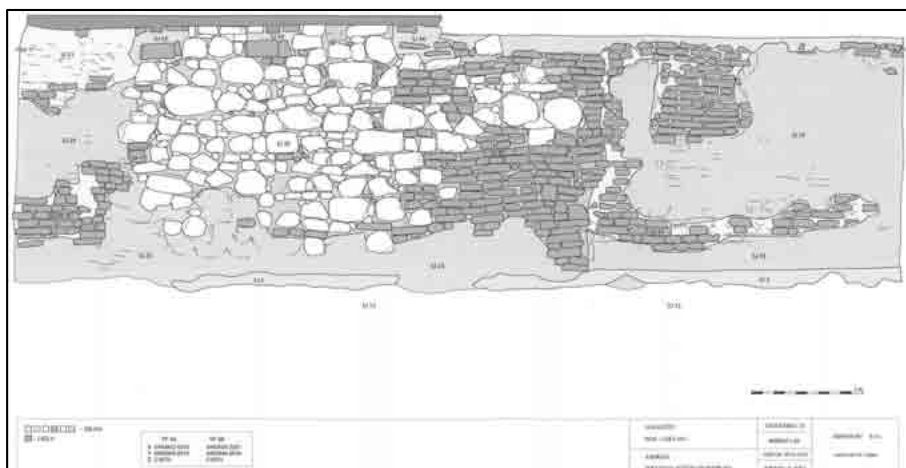
SJ 21

Opis: Istočni bočni zid podrumске prostorije izrađen je od pravilno na leđa uslojenih opeka povezanih žbukom bijele (Gley 8/, white) boje. Dužina zida iznosi 8 m, a visina (do razine podnice) 1,8-2 in.

Na lijevom dijelu zida (pri vrhu) dodan je recentni dio od cementa kako bi se iznivelirao za postavljanje poda gornje etaže (SJ 29). Osim toga uočena su s lijeve strane u gomjem dijelu i tri naknadno zapunjena segmenta manjih dimenzija koja predstavljaju nekadašnje utore za postavljanje greda, nosača poda prizemlja današnje građevine (SJ 32, 33 i 34). Na gornjem desnom dijelu zida nalazio se i veći prozorski otvor, naknadno zatvoren pregradnjom od opeke povezane žbukom (SJ 31).

Sl. 41. Istočni zid podrumске prostorije (SJ 21) s označenim pregradnjama (SJ 30 i 3, 32, 33, 34) i slojem žbuke (SJ 23) (foto-arhiva:D. Martinov)

Sl. 42. Pogled na istočni zid podruma

Veći dio istočnog bočnog zida prekriven je kasnijom dogradnjom (SJ 30) kojom je osnova zida ojačana ili pak u potpunosti obnovljena, vjerojatno zbog dotrajalog stanja većeg oštećenja. Jasno su vidljive sjeverne i južne granice ovog zahvata u pogledu na lice zida, jer su gabariti dogradnje za cca 10-tak cm izbačeni u odnosu na ostatak zida. Osnovna razlika između dogradnje SJ 30 i ostatka SJ 21 jest što su pri popravku osim opeka korišteni i neobrađeni kameni blokovi različitih dimenzija.

Interpretacija: Istočni zid podrumске prostorije

SJ 22

Opis: Zapadni bočni zid podrumске prostorije izrađen je od pravilno, na leđa uslojenih opeka povezanih žbukom bijele (Gley 8/, white) boje. Dužina zida iznosi 8,6 m, a visina (do razine podnice) oko 2 m.

Na južnom dijelu u ovom zidu je uočena pregradnja (SJ 28) koja se od ostatka zida razlikuje po većoj količini neobrađenih kamenih blokova upotrijebljenih pri izgradnji. Nepravilnog je oblika i djelomično prekrivena slojem žbuke (SJ 23). Ovaj zid naslanja se na začelni (južni) zid građevine ali nije s njim povezan. Više se čini da mu je naknadno pridodan.

Sl. 43. Zapadni zid podrumskog prostora (SJ 22) s označenim pregradnjama (SJ 28) i sloj žbuke (SJ 23) (foto-arhiva:D. Martinov)

Sl. 44. Pogled na zapadni zid podruma

Zid ne počiva na čvrstim temeljima ni matičnoj stijeni, nego direktno na sloju zemlje (SJ 9). Jedino je u JZ kutu položen na hrpu većeg neobrađenog kamenja (SJ 27) koje je i postavljeno kao statičko ojačanje zida pri njegovoj izgradnji. Po svojoj prilici je konstruiran kao pregradni zid unutar veće građevine, a ne kao nosivi element. To nam ukazuje na mogućnost da je današnji susjedni objekt koji se nalazi zapadno od lođe izgrađen zajedno s našim objektom tj. činio s njim jednu cjelinu.

Interpretacija: Zapadni zid podrumske prostorije

SJ 23

Opis: Sloj žbuke sivkastobijele (7.5 YR 8/1, white) boje nanešen na površinu zidova podruma u debljini do 2 cm. Sačuvan je djelomično u nekoliko većih i manjih segmenata. Djelomično je prekrivao i pregradnje na tim zidovima, kao što su SJ 28, 30 i 31. Veći dio ove žbuke je otučen tijekom radova na obnovi objekta.

Interpretacija: Sloj žbuke na zidovima podrumske prostorije

SJ 24

Opis: Pregradnja na prozorskom otvoru na gornjem dijelu sjevernog (pročelnog) zida prostorije (SJ 20). Prozor je bio manjih dimenzija (širina 0,6 m; visina 0,35 m), a pregrađen je upotrebom cigle i manjih kamenja povezanih žbukom bijele (7.5 YR 8/2, pinkish white) boje.

Interpretacija: Pregrađeni prozor na sjevernom zidu podrumske prostorije

SJ 25

Opis: Pregradnja ulaznog otvora na južnom zidu podrumske prostorije zidana je od nepravilnih kamenih blokova različitih dimenzija (neobrađenih) i cigle povezane žbukom bijele (7.5 YR 8/2, pinkish white) boje. Ulaz je bio konstruiran kao vrata (širine 90 cm) sa proširenim gornjim desnim dijelom u vidu izloga odnosno prozora (gornja širina je oko 2,15 m). Visina otvora je oko 1,8 m, tako da prati skoro cijelu visinu zida s pragom postavljenim samo 10-tak metara od razine podnice.

Interpretacija: Pregradnja ulaza na južnom zidu podrumske prostorije

SJ 26

Opis: Nadogradnja na tjemenu zapadnog zida načinjena od cementa sive (7.5 6/2 grey) boje, kojom je tjeme zida iznivelirano za postavljanje greda

nosača poda gomje etaže. Ova dogradnja napravljena je nedavno, za vrijeme radova na obnovi objekta koje je provodila tvrtka Hedom d.o.o. iz Zagreba. Visina dogradnje je 20 — 30 cm, a načinjena je u širini od 6,2 m.

Interpretacija: Recentna cementna nadogradnja na zapadnom zidu podrumске prostorije

SJ 27

Opis: Nakupina većih gromada kamena pješčenjaka (≤ 40 cm) u JZ kutu prostorije. Na nju je položen zapadni zid (SJ 22), koji inače nema temelje. Čini se da je kamenje postavljeno kao ojačanje odnosno temelj tog zida pri njegovoj izgradnji. Širina nakupine je oko 1,5 m, a visina oko 0,6 m.

Interpretacija: Nakupina kamenja u JZ kutu prostorije

SJ 28

Opis: Pregradnja na zapadnom zidu prostorije (SJ 22) zidana je u kombinaciji od sivkastog kamena u neobrađenim blokovima različite veličine (≤ 40 cm) i cigle povezanih žbukom blijedosmeđe boje (10 YR 8/3, very pale brown). Nepravilnog je ovalnog oblika, širine oko 2 m a visine oko 1,3 m. Djelomično je, kao i ostatak zida bio prekriven slojem žbuke SJ 23.

Interpretacija: Pregradnja na zapadnom zidu podrumске prostorije

SJ 29

Opis: Nadogradnja na južnom dijelu tjemena istočnog zida podruma (SJ 21) načinjena je od cementa sive (7.5 6/2 grey) boje, kojom je tjeme zida iznivelirano za postavljanje greda nosača poda gornje etaže. Ova dogradnja napravljena je nedavno, za vrijeme radova na obnovi objekta koje je 2011. godine provela tvrtka Hedom d.o.o. iz Zagreba. Visina dogradnje je 20-30 cm, a načinjena je u širini od 4,3 m.

Interpretacija: Recentna betonska nadogradnja na istočnom zidu podrumске prostorije

SJ 30

Opis: Nadogradnja na većem dijelu istočnog zida podruma (SJ 21) kojom je zid ojačan pak obnovljen nakon većeg oštećenja ili zbog dotrajalog stanja. Zidan je kombinacijom sivkastog kamena u neobrađenim blokovima (≤ 60 cm) i cigle povezane žbukom žućkaste (10. YR 8/6, yellow) boje. Jasno su vidljive sjeverne i južne granice ovog zahvata na licu zida odnosno pogledu sa zapada,

jer su gabariti dogradnje za cca 10-tak cm izbačeni u odnosu na ostatak zida. Osnovna razlika između ove nadogradnje i ostatka zida je što je pri popravku osim opeka korišten i kameni materijal.

Interpretacija: Dogradnja na istočnom zidu podrumске просторије.

SJ 31

Opis: Pregradnja prozorskog otvora na južnom dijelu istočnog bočnog zida podruma (SJ 21) načinjena je od cigle povezane bijelom žbukom (10 YR 8/1, white). Prozor je širok oko 72 cm, a u visinu je sačuvan do oko 1 m (iako nije sačuvan u cjelosti). Nalazi se na oko 1,20 m od razine podnice.

Interpretacija: Pregradnja prozorskog otvora na istočnom zidu podrumске просторије.

SJ 32

Opis: Zapuna od sivog (7.5 YR 6/1, grey) cementa i cigle kojom je zatvoren utor za gredu nosača poda gornje etaže nalazi se pri vrhu istočnog bočnog zida podruma (SJ 21) dimenzija 64x25 cm.

Interpretacija: Recentna zapuna utora za gredu

SJ 33

Opis: Zapuna od sivog (7.5 YR 6/1, grey) cementa i cigle kojom je zatvoren utor za gredu nosača poda gornje etaže nalazi se pri vrhu istočnog bočnog zida podruma (SJ 21) dimenzija 58x25 cm.

Interpretacija: Recentna zapuna utora za gredu

SJ 34

Opis: Zapuna od sivog (7.5 YR 6/1, grey) cementa i cigle kojom je zatvoren utor za gredu nosača poda gornje etaže nalazi se pri vrhu istočnog bočnog zida podruma (SJ 21) dimenzija 66x25 cm.

Interpretacija: Recentna zapuna utora za gredu.

SJ 35

Opis: Zapuna od sivog (7.5 YR 6/1, grey) cementa i cigle kojom je zatvoren utor za gredu nosača poda gornje etaže nalazi se pri vrhu južnog zida podruma (SJ 19) dimenzija 58x25 cm.

Interpretacija: Recentna zapuna utora za gredu na južnom zidu podruma

SJ 36

Opis: Recentni sloj sivog cementa na sjevernom zidu podruma (SJ 20) tanko je nanešen pri vrhu zida, preko starijeg sloja žbuke (SJ 23).

Interpretacija: Recentni sloj cementa na sjevernom zidu podruma.

Interpretacija istraženih arheoloških slojeva i struktura

Ukupnu dokumentiranu stratigrafsku sliku nalazišta moguće je podijeliti u nekoliko osnovnih cjelina:

- Geološka podloga nalazišta, odnosno matična stijena (SJ 12)

- Ostaci rano-srednjovjekovnih ili rimsko-dobnih struktura. Ovdje se ubrajaju prvenstveno ostaci većeg zida odnosno sjeverozapadnog kuta neke antičke građevine koji je dokumentiran oznakama SJ 4, 14, 15 i 16. Na sredini prostorije, dokumentirana je struktura sastavljena od ukupno 5 identičnih slojeva popločanja (SJ 6, 7, 8, 17 i 18). Lošije sačuvani ostaci identičnog popločanja dokumentirani su i u SZ kutu podruma (SJ 5).

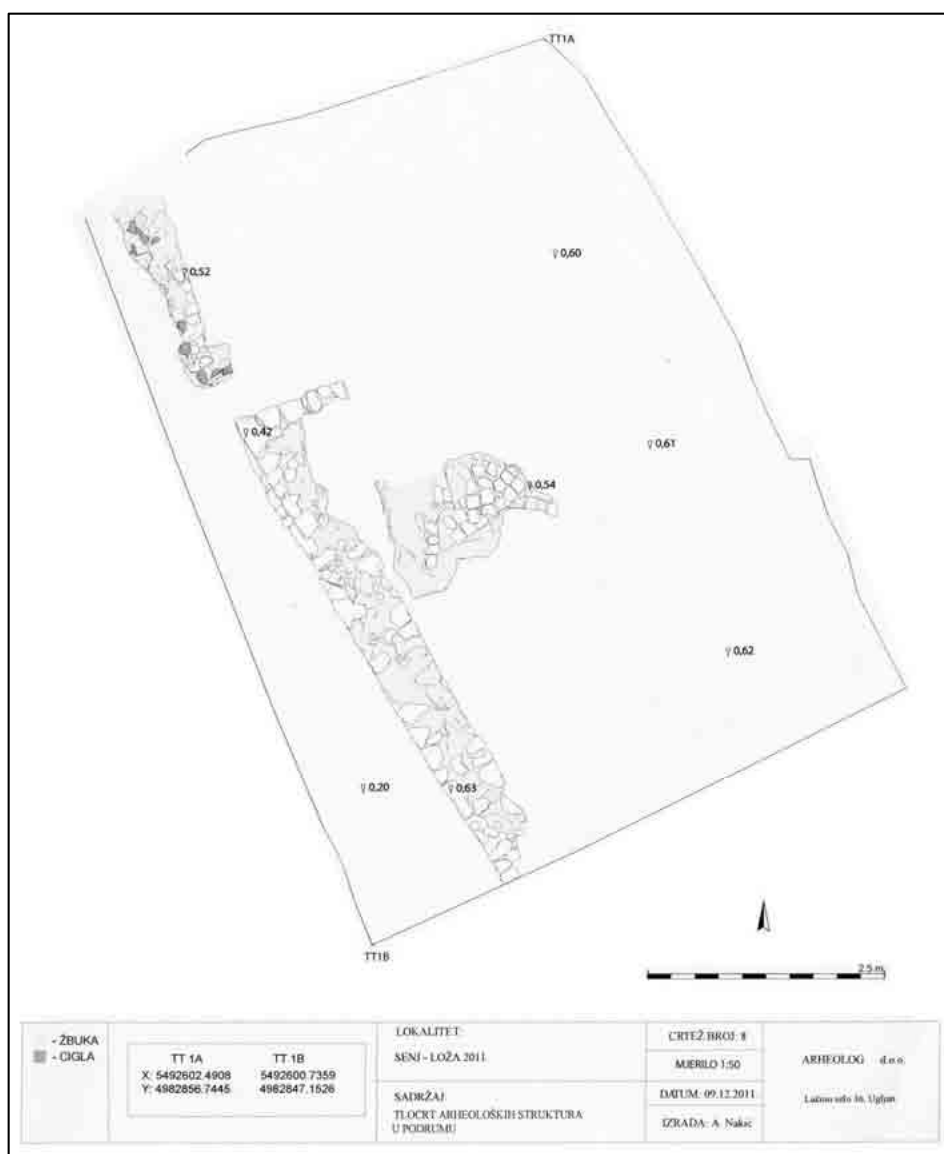
- Ostaci rimsko-dobnih ili rano-srednjovjekovnih slojeva, sačuvani djelomično ispod podnice prostorije. Radi se o slojevima SJ 1, 2, 9, 10 i 13.

- Podrumski zidovi s pregradnjama i podnica

Geološku osnovu terena čini matična stijena (SJ 12) sastavljena od sivkastog kamena vapnenca, koji je u obliku izduženih klina odnosno *škrapa* otkriven na većem dijelu otkrivene površine podruma. Ostaci antičkog zida i popločenja na sredini prostorije kao i dio zidova samog podruma (SJ 21 i 19) bili su postavljeni direktno na ovu stijenu.

Zid koji se podvlači pod južni zid podruma a pri sredini prostorije lomi pod približno pravim kutom moguće je na račun tehnike zidanja interpretirati kao antički odnosno rimsko-dobni. Zbog konstrukcijskih razlika dokumentiran je pod nekoliko stratigrafskih jedinica. Veći dio južnog kraka čini SJ 4 koji se odlikuje nekim osobinama rimskog načina zidanja opus quadratum. Prema sjeveru se tjeme ovog zida spušta a na njega se nastavlja temeljna stopa SJ 15 na kojoj počiva zid SJ 16 sačuvan u samo jednom redu kamenih blokova. SJ 16 čini kutni segment ovog zida, licem okrenutim prema zapadu i sjeveru, a naličjem naslonjenim na matičnu stjenju. Nema sumnje da navedene stratigrafske jedinice u funkcionalnom smislu čine cjelinu te su istovremene. Razlike u konstrukciji posljedica su prilagodbe terenu, odnosno obliku matične stijene na dijelu gdje se zid lomi prema istoku.

Sl. 45. Tlocrt arheoloških struktura u podrumu

Ostaci popločanja na sredini otvorene površine predstavljaju cjelinu koju je za sada nemoguće staviti u određeni kronološki okvir, a upitna je i njihova funkcija. Otkriveno je i dokumentirano ukupno 5 identičnih superponiranih slojeva od obrađenih kamenih blokova trapezoidno oblikovanih u tlocrtu a pravokutno u profilu, koji su bili utisnuti u sloj finog bijelog pijeska. Slojevi su bili postavljeni neposredno jedan iznad drugoga i nisu pokazali međusobne razlike kako po materijalu od kojeg su izrađeni, tako ni po načinu slaganja što bi logično upućivalo na zaključak da su činili dio iste cjeline odnosno strukture, odnosno da su nastali istovremeno. Način postavljanja i oblikovanja blokova upućuje da je otkrivena struktura imala funkciju popločanja. Međutim, ostaje nepoznanica zašto bi u funkciji popločanja bilo postavljeno čak 5 ovakvih slojeva. Možda će nastavak istraživanja, odnosno uklanjanje jednog od ostavljenih segmenata poda podruma ispod kojeg se ova struktura podvlači pružiti više informacija po torn pitanju i ukazati na drugačije mogućnosti interpretacije ovih ostataka. U ovom trenutku čini se izvjesnim samo da je navedena struktura starija od same gradske vijećnice odnosno njenog podruma, koji se datira u 14. stoljeće.

Slojevi koji su prekrivali navedene strukture, otkriveni ispod podnice (SJ 3) podruma bili su većim dijelom istraženi, prije dolaska djelatnika tvrtke Arheolog d.o.o. iz Ugljana, od strane GMS pod vodstvom Blaženke Ljubović. Dokumentirani su SJ 9 10 i 13 koji predstavljaju ostatke naseobinskih slojeva koji se mogu samo okvirno datirati u antički i/ili srednjovjekovni period. Osim njih dokumentirani su i slojevi SJ 1 i 2 (samo djelomično istražen) uz sjeverni zid prostorije. Cjelokupni pokretni arheološki materijal (keramika i ostali nalazi) iz ovih slojeva predan je Gradskom muzeju Senja odmah po završetku ovih istraživanja tako da nije bio predmet analize u ovom izvještaju.

Tijekom istraživanja detaljno su dokumentirani zidovi podruma osnovne zgrade - Gradske vijećnice čija osnova, kao i vijećnica, datiraju u 14. stoljeće. Osnove odnosno najranije faze ovih zidova su izrađene identičnom tehnikom od pravilno, na leđa postavljenih crvenih opeka povezanih žbukom (SJ 19, 20, 21 i 22). Na ovim zidovima uočene su pregradnje nastale kasnijim obnovama i prilagodbama prostora. Ove pregradnje moguće je jednostavno podijeliti u dvije osnovne grupe:

- recentni zahvati nastali tijekom obnove objekta koju izvodi tvrtka *Hedom d.o.o.* iz Zagreba, 2011.
- starije pregradnje nastale adaptacijom objekta kroz kasni srednji i novi vijek

Recentni zahvati su primjerice SJ 32, 33, 34, 35 koji predstavljaju zapune nekadašnjih utora za grede nosače poda gornjeg kata zgrade. Uočeni su na gornjim rubovima istočnog i južnog zida prostorije. Njima treba pridodati i cementne nadogradnje na tjemenu zapadnog i istočnog bočnog zida (SJ 26 i 29) koje su postavljene također u svrhu postavljanja greda za pod gomjeg kata (postojećeg).

Starije pregradnje na originalnim zidovima objekta odnose se u prvom redu na naknadne ispune vrata i prozora koje su nekada postojale u ovim zidovima. Takva je primjerice pregradnja SJ 25 na južnom zidu (SJ 19). Ovdje su izvorno postojala vrata odnosno izlaz na ulicu, sa razinom praga koja je čak oko 2 m niža od današnje razine ulice na ulazu u zgradu. To upućuje na zaključak da se razina ulice koja s južne strane flankira zgradu uzdigla za oko 2 m u odnosu na razinu iz 14. st. kad je zgrada izgrađena. Također je podrum izvorno funkcionirao kao prizemlje zgrade, sa vratima na začelnom, južnom zidu i prozorskim otvorima na istočnom bočnom i sjevernom (pročelnom) zidu. Prozor na istočnom zidu (SJ 31) većih je dimenzija uzdignut za oko 1,2 m od razine poda prostorije. Manji prozor na sjevernom zidu prostorije nalazi se pri samom vrhu zida. On je mogao predstavljati u kasnijim pregradnjama i diogradnjama i utor za grede sličan SJ 32, 33, 34 i 35. Osim toga uočena su i veća pojačanja i obnove postojećih zidova nastale vjerojatno nakon što su pretrpili veća oštećenja ili zbog njihovog postupnog propadanja. Takve su SJ 30 na istočnom, odnosno SJ 28 na zapadnom bočnom zidu prostorije. Potrebno je istaknuti da se gotovo sve starije pregradnje na zidovima podruma od izvornih zidova razlikuju izborom materijala za zidanje. One su samo manjim dijelom načinjene od opeke a više se upotrebljavao kamen i to u neobrađenim ili poluobrađenim blokovima različitih dimenzija uz upotrebu žbuke. Iznimku čini jedino SJ 31 koji je u cjelosti načinjen od opeke, identično izvornim zidovima podruma.

Istočni i južni zid podruma, odnosno njihovi izvorni dijelovi označeni kao SJ 21 i 19 većim dijelom su postavljeni izravno na matičnu stijenu. Južni zid je osim toga legao direktno na tjeme antičkog zida SJ 4. koji mu je poslužio kao temelj. Ova dva zida činili su vanjske zidove objekta i funkcionalno bili nosivi zidovi objekta iako nemaju temelje odnosno temeljne stope. Zapadni i sjeverni zid, su za razliku od njih postavljeni izravno na slojeve zemlje, dakle statički su znatno slabiji. Oni po svoj prilici nisu činili vanjske, nego pregradne zidove. Sjeverni zid vjerojatno je dijelio današnju podrumsku prostoriju od malog uskog predvorja, kakvo se nalazi na sjevernoj strani prizemlja današnjeg objekta.

Zaključak

Konzervatorska i arheološka istraživanja pokazala su da je podrum osnovne građevine srednjovjekovne gradske lože izvorno funkcionirao kao prizemlje. Razina ulica koje flankiraju ložu i osnovnu građevinu s istočne i južne strane tijekom vremena se, uslijed intenzivnog gradskog života, uzdigla 1 do 2 m. Ova pojava uobičajena je u gradovima koji su tijekom dužih razdoblja imali izrazito urbani karakter. To je utjecalo i na prilagodbe koje su učinjene na zidovima vijećnice i osnovne građevine. S vremenom se zasigurno javila potreba da se prvo južni ulaz, a zatim i prozorski otvori s istočne i sjeverne strane zatvore, čime je prvotno prizemlje zgrade postalo podrumski prostorija kakvu u više-manje nepromjenjenom obliku poznajemo danas. Većina pregradnji razlikuje se od izvornih djelova zidova jer je pri zidanju osim opeke upotrebljavan i kamen. Tehnika zidanja opekom identična je najranijim romaničkim elementima gradnje vidljivim na pročelju zgrade nakon uklanjanja fasade.

Prema povijesnim izvorima i sačuvanim arhitektonskim elementima kao i rezultatima konzervatorskih istraživanja Gradska loža smatra se građevinom iz 14. stoljeća romaničko-gotičkog arhitektonskog stila. Okvirna datacija objekta u razdoblje romanike potvrđena je nakon radova na pročelju objekta kada je uklonjena fasada na sjevernom pročelju i otkrivene romaničko - gotičke arhitektonske komponente. Izvornu, romaničku fazu na pročelju karakterizira tehnika zidanja pravilno uslojenim crvenim opekama. Identičnom tehnikom zidani su i izvorni segmenti zidova današnje podrumski prostorije pa se njihov nastanak sasvim sigurno može povezati i datirati u isto razdoblje.

Arheološka istraživanja iako vršena u neadekvatnim tehničkim uvjetima i na malom prostoru Lože i osnovne građevine, dokumentirana su sa 36 stratigrafskih jedinica i bez obzira na oskudne arheološke nalaze, potvrdila su kontinuitet života na istraženom prostoru dok su arhitektonsko-konzervatorska istraživanja potvrdila urbani kontinuitet i značaj grada Senja kroz povijest. Ipak uz sve nejasnoće i nemogućnost definiranja nekih situacija na terenu tijekom istraživanja ista su svakako dodatno doprinijela valorizaciji ovog tipa značajnih javnih zgrada građenih duž istočne jadranske obale u kojima se odvijao važan društveno-politički i kulturni život.

Nadamo se, da će Gradska vijećnica loža zvana *Kampuzij*, karakterističan element srednjovjekovnih gradova Mediterana koja se nalazi unutar povijesne jezgre grada, nakon cjelokupne građevinske sanacije i rekonstrukcije pridonijeti općem odnosno kulturno-povijesnom pa i turističkom dojmu izgleda grada.

Literatura

- Arhitektonsko-građevinski atelje, d.o.o., Elaborat preliminarne tehničke i konzervatorske dokumentacije*, Rijeka, 2006./2007.
- Arhitektonski snimak postojećeg stanja* (pogledi, presjeci, tlocrti), Elaborat NEIR d. o.o. Split, prosinac/2008.
- Geomehaničko izvješće i geostatičke analize*, Elaborat, Geoexpert GTB, Zagreb, ožujak/2010.
- Izvješće o arheološkim zaštitnim istraživanjima na lokaciji Gradske vijećnice lože u Senju, Elaborat, Zadar, 2012., Arheolog d.o.o. Ugljan
- Egon LOKOŠEK, *Izvedbeni projekt sanacije i rekonstrukcije nosive konstrukcije*, Lokošek projekt d.o.o., Elaborat, Zagreb, ožujak./2010.
- Mile MAGDIĆ, *Topografija i poviest grada Senja*, Senj, 1877.
- Melita VILIČIĆ, *Arhitektonski spomenici Senja, Rad JAZU*, knjiga 360, Zagreb, 1971, 122-123.
- Melita VILIČIĆ, *Prilog pitanju da li je u Senju sačuvana jedna od najstarijih gradskih loža našega jadranskog područja, Rad JAZU*, knjiga 381, Zagreb, 1978. (poseban otisak)
- Melita VILIČIĆ, *Povijesna topografija (I): u Urbanistički odnos rimske Senije i srednjovjekovnog grada Senja, Rad JAZU*, knjiga 381, Zagreb, 1978. (poseban otisak)
- Ivo VOJNOVIĆ, *Program sanacije za rekonstrukciju Gradske lože u Senju*, Ured ovlaštenog arhitekta, Split, svibanj/2008.
- Ivo VOJNOVIĆ, *Senj Gradska loža konzervatorski elaborat*, Ured Vojnović d.o.o, Split, lipanj/2009, TD 127/09.
- Ivo VOJNOVIĆ, *Senj Gradska loža program građevinske sanacije*, Ured ovlaštenog arhitekta, Split, lipanj/2009.
- Ivo VOJNOVIĆ, *Senj muzejski prostor idejni projekt*, Ured Vojnović d.o.o, Split, listopad/2009.
- Ivo VOJNOVIĆ, *Izvedbeni projekt klesarskih detalja Gradske lože u Senju*, Elaborat, Ured Vojnović d.o.o, Split, rujan/2010.
- Ivo VOJNOVIĆ, *Glavni projekt – projek arhitekture – Rekonstrukcija Gradske lože u Senju*, Elaborat, Ured Vojnović d.o.o, Split, svibanj/2011.

RENEWAL OF THE TOWN HALL - LOGGIA IN SENJ
THE RESULTS OF PROTECTIVE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH ON THE LOCATION
OF THE TOWN HALL - LOGGIA

Summary

In the past few years phases in the repair and reconstruction of the town hall – loggia have been carried out with the aim of the renewal and consolidation of the building and the removal of all earlier destruction and building interventions to the external wall and the interior of the loggia,

in order to return it to its original appearance. Since this concerns a cultural monument of the highest category, the renovation and building repairs, before the performing of restoration-architectural works, required a making technical and design documentation in the form of which is foreseen the implementation of conservation, geo-mechanical, geostatic and protective archaeological research in order to make the appropriate technical documentation – studies – elaborations.

The mentioned conservation investigations served as a basis for the making of a conservation study and a project of the stonemasonry details of the city's loggia and the conceptual and main project of the reconstruction of the architecture and repair and reconstruction of its supporting structure whilst the protective archaeological research is carried out for the purpose of collecting all the important information about the cultural layers and archaeological movable and immovable findings over the structure's area.

The area of the archaeological research is located in the basement of the loggia the construction of which is based on historical sources dating to the 14th century. The building is situated within the walls of mediaeval Senj and inside the city areal of ancient Senia. The surface area of the research covers a little less than 50 m².

Archaeological inspection of the works in the city's loggia has been present since the beginning of the works, whilst detailed archaeological research in its basement were carried out during October, November and December of 2011. These have shown that the basement of the mediaeval city loggia's original function was as a ground floor. The street levels which flank the loggia from the east and south sides over time rose 1 to 2 metres due to the intensive city life. This phenomenon is common in cities which over long periods had a distinctly urban character. This also affected the adaptations which were made on the walls of the hall. With time it certainly appeared necessary that at first the southern entrance, and then the window openings of the east and north side should also be closed, with which the initial ground floor building became a basement space more or less unchanged from what we recognise today. The majority of the remodelling differs from the original parts of the walls because when building besides bricks stone was also used. The technique of brick building was identical to the earliest Romanesque elements of the construction seen on the outer skin of the building after the removal of the façade.

With the removal of the floor of the basement and layers directly underneath it were discovered the remains of a wall which based on the technique of construction can be interpreted as being from the Roman period. It is the north-west corner of some structure, oriented in an approximately NW-SE direction. The remains of the structure similar to tiling discovered in the central area cannot be determined with certainty in a functional or in chronological sense.

We are hoping that after the overall repair and reconstruction of the town's loggia known as *Kampuzij*, a characteristic element of mediaeval towns of the Mediterranean, which is located in the historical heart of the city of Senj according to the concept of the same project, to acquire the intended museum space which it deserves and the carrying out of exhibition-gallery activities in this renovated space.

With this restoration a significant monument of culture for the City of Senj will be saved, which will contribute to the general renewed impression of the city, its importance in the past, as well as being a monument to the past it will contemporaneously enrich the visual, cultural-history as well as adding to the tourist attractiveness.

Keywords: Senj, town hall – loggia, building repairs and reconstruction of the supporting structure, archaeological research, wall, brick, floor, tiling